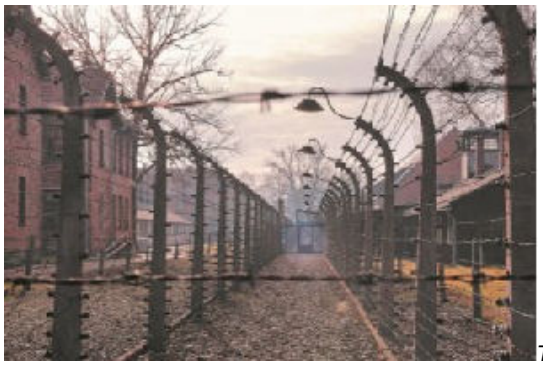
*Της Οντέτ Βαρών - Βασάρ**

Εβδομήντα πέντε χρόνια κλείνουν φέτος από την 8η Μαΐου του 1945, όταν σήμανε και η επίσημη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, με την άνευ όρων συνθηκολόγηση της Γερμανίας. Ο αιματηρότερος και πιο φριχτός πόλεμος στην ιστορία της ανθρωπότητας είχε φτάσει στο τέλος του, ο ναζισμός και το Γ’ Ράιχ κατέρρεαν, ο Χίτλερ είχε αυτοκτονήσει λίγες μέρες πριν (30 Απριλίου 1945). Τότε σήμανε και το τέλος των ναζιστικών στρατοπέδων συγκέντρωσης.

Τα περισσότερα από τα στρατόπεδα εξόντωσης του εβραϊκού λαού, τα στρατόπεδα της «τελικής λύσης» ή πιο σωστά «κέντρα θανάτωσης», είχαν πάψει να υπάρχουν έτσι κι αλλιώς, ορισμένων μάλιστα είχαν ήδη σβηστεί και τα ίχνη, αφού είχαν επιτελέσει σε μεγάλο βαθμό τον σκοπό τους, την εξάλειψη των Εβραίων της Ευρώπης (6.000.000).

Το μεγαλύτερο από αυτά, το Αουσβιτς - Μπίρκεναου, είχε εκκενωθεί από τους Γερμανούς από τις 18 Ιανουαρίου του 1945, κι έτσι εγκαταλειμμένο το βρήκε ο «Κόκκινος Στρατός» στις 27 Ιανουαρίου με 7.000 σκελετωμένους πρώην κρατούμενους. Ενας από αυτούς ήταν και ο Πρίμο Λέβι, συγγραφέας του «Εάν αυτό είναι ο άνθρωπος». Η 27η Ιανουαρίου έχει θεσπιστεί από το 2005 ως «Διεθνής Ημέρα Μνήμης Θυμάτων του Ολοκαυτώματος» από τον ΟΗΕ. Τα στρατόπεδα που υπηρέτησαν αποκλειστικά την εξόντωση ήταν η Τρεμπλίνκα, το Σόμπιμπορ, το Μπέλζετς, το Μαϊντάνεκ και το Χέλμνο (Κούλμχοφ στα γερμανικά). Στο Μπέλζετς, το Σόμπιμπορ και την Τρεμπλίνκα είχαν ήδη καταστραφεί οι εγκαταστάσεις και είχαν φυτευτεί δέντρα από το 1943, ενώ το Μαϊντάνεκ ήταν το πρώτο στρατόπεδο που ανακάλυψε ο σοβιετικός στρατός, έρημο, δίχως κανέναν επιζώντα. Στο Χέλμνο από τον Δεκέμβριο του ’41 θανάτωναν Εβραίους σε φορτηγά με αέριο, γυρνώντας την εξάτμιση προς τα μέσα.

Λίγο αργότερα θα λειτουργήσουν οι θάλαμοι αερίων και τα κρεματόρια του Αουσβιτς, με πολύ πιο προηγμένη τεχνολογία, θανατώνοντας πολλές χιλιάδες την ημέρα. Εκεί βρήκε φριχτό θάνατο το ένα από τα έξι εκατομμύρια των δολοφονηθέντων Εβραίων. Στο Αουσβιτς μόνο γινόταν η περίφημη «διαλογή», ώστε όσοι νέοι και νέες κρίνονταν κατάλληλοι για εργασία να μη θανατωθούν αμέσως, αλλά να υποστούν πρώτα την καταναγκαστική εργασία. Το Αουσβιτς δηλαδή, που ιδρύθηκε τελευταίο, τον Μάιο του 1940, είναι και στρατόπεδο συγκέντρωσης και στρατόπεδο εξόντωσης, γι’ αυτό και υπάρχουν αρκετές χιλιάδες επιζώντες. Στα υπόλοιπα κέντρα θανάτωσης, οι εκατοντάδες χιλιάδες εκτοπισμένοι εξοντώνονταν

Phoca PDF

με την άφιξή τους.

Από τις αρχές Απριλίου, ως τις αρχές Μαΐου του 1945, καθώς οι τρεις συμμαχικοί στρατοί προελαύνουν, φτάνουν σταδιακά και στα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Είναι θέμα τύχης από ποιον στρατό θα απελευθερωθεί κάθε στρατόπεδο. Όποιος φτάσει πρώτος. Ο όρος «απελευθέρωση» έχει επικρατήσει, αλλά το νόημά της χρειάζεται επεξήγηση. Οι ναζιστικές διοικήσεις των στρατοπέδων έχουν εγκαταλείψει τα στρατόπεδα λίγες μέρες πριν, σε ορισμένα, όπως στο Ράβενσμπρουκ, πολλές κρατούμενες έχουν φύγει. Ανακαλύπτουν με κατάπληξη, λοιπόν, πολλές χιλιάδες εξαθλιωμένους κρατούμενους σε εγκαταλειμμένα στρατόπεδα, τους οποίους οφείλουν να φροντίσουν. Στις 11 Απριλίου του 1945 απελευθερώθηκε πρώτο το Μπούχενβαλντ από τους Αμερικανούς, στις 15 Απριλίου το Μπέργκεν-Μπέλζεν από τους Βρετανούς, στις 29 Απριλίου το Νταχάου από τους Αμερικανούς, στις 30 Απριλίου το Ράβενσμπρουκ, το στρατόπεδο των γυναικών, από τα σοβιετικά στρατεύματα. Τέλος, στις 6 Μαΐου του 1945 απελευθερώθηκε και το τελευταίο ναζιστικό στρατόπεδο από τον αμερικανικό στρατό, το Μάουτχάουζεν, για να αναφερθώ μόνο σε κάποια από τα μεγαλύτερα και γνωστότερα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Τον Μάιο, λοιπόν, του ’45 ο στρατοπεδικός κόσμος των ναζί παίρνει τέλος. Μερικά τοπωνύμια θ’ αλλάξουν για πάντα σημασία: Μπίρκεναου (δάσος από σημύδες), Μπούχενβαλντ (δάσος από οξιές) θα σηματοδοτούν πια τόπους μνήμης όπου χάθηκε εντελώς η αξία της ανθρώπινης ζωής και οι άνθρωποι χωρίστηκαν σε «χρήσιμους» και «άχρηστους» ή «βλαβερούς».

Η λειτουργία των στρατοπέδων στην εποχή του Γ΄ Ράιχ δεν ήταν δευτερεύουσα ή συμπληρωματική: ο στιγματισμός και ο αποκλεισμός του ατόμου, το ξερίζωμά του από το κοινωνικό του περιβάλλον και ο εγκλεισμός του σε στρατόπεδο βρίσκονταν, όπως και ο αντισημιτισμός, στον πυρήνα της ναζιστικής ιδεολογίας και αποτέλεσαν καθοριστικό εργαλείο στην εφαρμογή των ναζιστικών εγκλημάτων. Γι’ αυτό και μόλις το εθνικοσοσιαλιστικό (ναζιστικό) Κόμμα αναλαμβάνει την εξουσία μετά από τις εκλογές του Ιανουαρίου του 1933, αρχίζει αμέσως να χτίζει στρατόπεδα στα οποία θα αποκλειστούν όλο και περισσότεροι άνθρωποι και ομάδες ανθρώπων (πολιτικοί, ποινικοί, Εβραίοι, ομοφυλόφιλοι, Τσιγγάνοι). Χιλιάδες διανοητικά και ψυχικά ασθενείς είχαν ήδη εξοντωθεί.

Το 1933 αρχίζει να χτίζεται το Νταχάου, στο οποίο το 1938 στέλνουν 11.000 Εβραίους αντιφρονούντες, το 1938 το Ράβενσμπρουκ, που θα είναι το κατ’ εξοχήν στρατόπεδο των γυναικών (αντιστασιακών, κομμουνιστριών, αλλά και ποινικών). Μόλις υπογράφεται το Anschluss με την Αυστρία, αρχίζει να χτίζεται το στρατόπεδο του Μάουτχάουζεν ως στρατόπεδο Αυστριακών αντιφρονούντων. Πολύ γρήγορα όμως κρατούμενοι από όλες τις κατεχόμενες χώρες, Πολωνοί, δημοκρατικοί Ισπανοί, αλλά και Ολλανδοί Εβραίοι και Τσιγγάνοι θα εκτοπιστούν στο Μάουτχάουζεν, για να προστεθούν στο εργατικό δυναμικό της DEST, της γερμανικής εταιρείας που εκμεταλλευόταν το λατομείο. Σε άθλιες συνθήκες καταναγκαστικών έργων, οι κρατούμενοι, δουλεύοντας υπό την απειλή του όπλου, πέθαιναν καθημερινά κατά χιλιάδες από τις κακουχίες, την πείνα και τη βία. Την άνοιξη του 1942 το Μάουτχάουζεν υπήρξε ένα από τα πρώτα στρατόπεδα που απέκτησε θάλαμο αερίων, στον οποίο βρήκαν τον θάνατο 3.500 κρατούμενοι. Από το σύνολο των κρατουμένων που ήσαν περίπου 200.000, οι 100.000 βρήκαν τον

Phoca PDF

θάνατο. Στην Ελλάδα, το βιβλίο του Ιάκωβου Καμπανέλλη «Μαουτχάουζεν» και το εξαιρετικό μουσικό έργο του Μίκη Θεοδωράκη σε στίχους του Ι. Καμπανέλλη, κατέστησαν αυτό το στρατόπεδο εμβληματικό των ναζιστικών στρατοπέδων. Σε περιόδους όπως αυτές της δικτατορίας της 21ης Απριλίου και στα πρώτα χρόνια της Μεταπολίτευσης το έργο αυτό, ηχογραφημένο το 1966, ενσάρκωνε την πάλη ενάντια στον φασισμό και στον ναζισμό. «Εκεί στη σκάλα την πλατιά / στη σκάλα των δακρύων / Στο Βίνεργκράμπεν το βαθύ / στο λατομείο των θρήνων / Εβραίοι κι αντάρτες περπατούν / Εβραίοι κι αντάρτες πέφτουν…». Για πρώτη φορά αδερφωμένοι σ’ έναν στίχο οι Εβραίοι και οι αντάρτες εισάγονταν στο συλλογικό φαντασιακό του αριστερού κόσμου στην Ελλάδα. Για να γίνει όμως διακριτή η μνήμη του Ολοκαυτώματος στην Ελλάδα χρειάστηκε να περάσουν αρκετές ακόμη δεκαετίες.

Στις αναμνηστήριες τελετές της απελευθέρωσης των στρατοπέδων, παρευρίσκονταν ως πέρσι οι τελευταίοι επιζώντες, αλλά και άνδρες των συμμαχικών στρατών που τα απελευθέρωσαν. Η 75η επέτειος ακυρώθηκε φυσικά με την Ευρώπη να μαστίζεται από τον κορωνοϊό. Ας ελπίσουμε ότι θα υπάρξουν ακόμη μάρτυρες στις τελετές του χρόνου. Το κυριότερο είναι όμως η μνήμη των ναζιστικών στρατοπέδων να μείνει ζωντανή στην ευρωπαϊκή συλλογική συνείδηση ως η φρικτότερη ανθρώπινη επινόηση ενός ολοκληρωτικού καθεστώτος που κατόρθωσε να εξοντώσει και να εξορίσει εκατομμύρια ανθρώπους από το «ανθρώπινο είδος» (Ρομπέρ Αντέλμ).

** ? ????? ????? ?????-????? ????? ?? ????????? ???????? ??? ?????????? ??? ??????? «? ??????? ???? ???????? ??????. ??????? ??? ?? ?????????? ??? ???????», ???. ?????, ?????, 2013. ????????? ?????? ??? ?? ???????????? ??????????.*

ΠΗΓΗ: ΤΟ ΒΗΜΑ, 6.5.2020

Phoca PDF